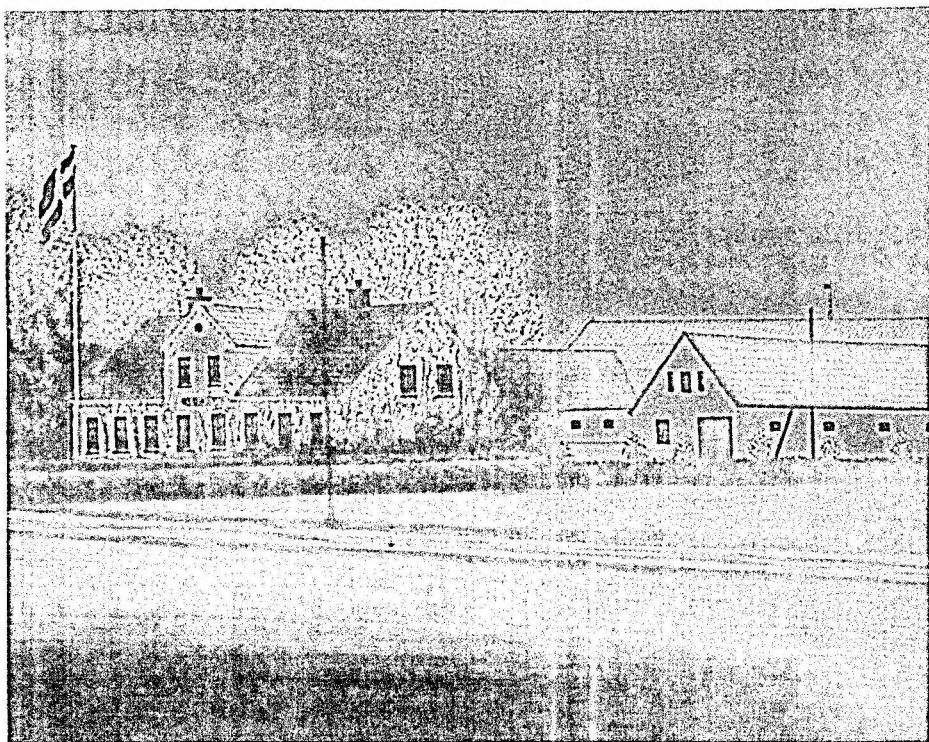

Henrik Gjøde Nielsen

Skryds-Peter

Gårdmaleren Peter J. Pedersen

1892 – 1962

Hals Museum

Forsideillustration: Broholt, Ulsted. Skryds-Peter, 1945.

Henrik Gjøde Nielsen

Skryds-Peter

Gårdmaleren Peter J. Pedersen
1892 - 1962

Hals Museum
2003

Henrik Gjøde Nielsen
Skryds-Peter
Gårdmaleren Peter J. Pedersen 1892 - 1962
Copyright © Henrik Gjøde Nielsen & Hals Museum 2003
Udgivet af Hals Museum, Postboks 31, 9370 Hals
Redaktion: Henrik Gjøde Nielsen
Grafisk produktion: Hals Museum
Printed in Denmark 2003
ISBN 87-90845-19-6

I serien af skrifter fra Hals Museum er udgivet:

Carl Rise Hansen: Sognepræst og menighed, 1995.
Hanne Fredlev Nielsen: Hugdrupgård i Hou, 1996.
Klem Thomsen: Museumsforeningen for Hals Kommune, 1996.
Helge Ovesen: Lærer i Hou under Anden Verdenskrig, 1997.
G. Bergmann, O. Dal, B. Hjem, Y. Jensen: Huse i Hals I-VIII, 1999-2001.
J. Bladsgaard Larsen: Limfjorden og dens betydning for landsbyen Gaaser, 1999.
Einar Nielsen: Præstesøn i Hals, 1999.
A. Sund Nielsen: Tilflytter til Hou i 1947, 1999.
Klem Thomsen: Publikationer fra Hals Museum, 2000.
Per Henriksen: Feriedreng i Hals i 1920'erne, 2001.
Birthe Hjelm og Yrsa Jensen: Huse i Hals IX, 2002.
Yrsa Jensen: S/S Kjøbenhavns forlis ved Hals 1948, 2002.
Henrik Gjøde Nielsen: Skryds-Peter, 2003

Indhold

Forord	4
Manden	5
Maleren	5
Historien	11
Billeder af Skryds-Peter i Hals Museums eje april 2003	11
Litteratur og materiale	12

Forord

Dette lille skrift udgives i forbindelse med, at Hals Museum i dagene 26. og 27 april 2003 arrangerer en udstilling af Skryds-Peters arbejder. Udstillinger omfatter samtlige billeder, Hals Museum pr. april 2003 er i besiddelse af. Foruden Hals Museums samling vises også billeder i privateje.

Arrangementet finder sted i Ulsted Forsamlingshus. Stedet for er ikke tilfældigt valgt. Skryds-Peter levede det meste af sit liv i Ulsted, og netop i forsamlingshuset findes Skryds-Peters vel nok største arbejde, nemlig udsmykningen i den store sal.

Den 26. og 27. april 2003 kan man altså for et par dage se den ganske imponerende samling Skryds-Peter-arbejder, som Hals Museum er i besiddelse af; arbejder, hvis motiver er hentet såvel i som udenfor Hals Kommune. Når udstillingen er pakket ned har man dog stadig mulighed for at se et dækkende udvalg af Skryds-Peters arbejder i Hals Museums permanente kultur- og lokalhistoriske udstilling.

Teksten i herværende hæfte er en bearbejdet udgave af et kapitel fra bogen "Blot Brudstykker II," 1997. Til lejligheden er knyttet lidt flere og nye oplysninger til teksten, så man kan få lidt nyt med hjem.

Udstillingen er blevet til i samarbejde med Ulsted Forsamlingshus. I forbindelse med den ved sådanne arrangementer nødvendige, uomgængelige og omkostningskrævende annoncering, har Ulsted Sparekasse ved direktør Karsten Olsen med vanlig venlighed hjulpet museet. Hals Museum takker såvel Ulsted Forsamlingshus som Ulsted Sparekasse for hjælp og godt samarbejde. Og sidst, men ikke mindst, skal rettes en tak til de personer, der har stillet deres privatejede billeder af Skryds-Peter til rådighed for udstillingen.

Hals Museum, april 2003.

Henrik Gjøde Nielsen.

Manden

I 1892 fødtes et drengebarn, som i dåben fik navnet Peter J. Pedersen. Faderen stammede fra gården Skrydsholt i Dronninglund sogn, så formodentlig allerede i Peter J. Pedersens barndom har han fået navnet Skryds-Peter, som endnu i dag er det navn, som knytter sig mere til manden mere end fødenavnet. Efter at have arbejdet ved landbruget begyndte Skryds-Peter omkring 1912 så småt at skabe sig et levebrød som gårdmaler, stadig med bopæl i Dronninglund. I 1923 giftede Skryds-Peter sig, og flyttede samme år til Ulsted. Her levede han resten af sit liv. Skryds-Peter døde i 1962.

At Skryds-Peter boede det meste af sit liv i Ulsted betød dog ikke, at han aldrig kom på den anden side af sognegrænsen. I hele sit liv krydsede Skryds-Peter rundt i Vendsyssel, på jagt efter motiver, efter kunder, ude i opgaver. I de første år af sit virke som maler kom han ikke så langt omkring, idet enhver rejse blev gjort til fods. Senere anskaffede Skryds-Peter sig en cykel, og udvidede dermed sin aktionsradius, og da tiderne efter 1945 åbenbart blev betragteligt bedre for en mand som Skryds-Peter, kørte han rundt i landsdelen i automobil, og kunne på den måde påtage sig opgaver ude i de fjerneste dele af Vendsyssel. Mere end 3.000 huse og ejendomme i Vendsyssel har Skryds-Peter gengivet, i skitser, gouacher eller akvareller. En alt andet lige imponerende produktion.

Ud over at Skryds-Peter var velkommen på gårdene, fordi han var bestilt til at komme, var han også velkomment selskab i folkestuerne. Han skal nemlig efter sigende have været en god kortspiller, og dermed næsten pr. automatik godt selskab, for såvel gårdmand som piger og karle.

Maleren

Som allerede nævnt var Skryds-Peter først og fremmest gårdmaler. D.v.s. at denne eller hin landmand bestilte et skilderi af sin gård hos Skryds-Peter, som efterkom ordren og leverede det bestilte, uden skelen til småting som kunstnerisk inspiration eller motivets art eller fascinationskraft – eller mangel på samme. Det er da også først og fremmest et væld af gårdmalerier, Skryds-Peter har efterladt, men han nøjedes nu ikke med det. Ud fra devisen om, at ingen opgave er for stor, ingen for lille, har Skryds-Peter malet gårde og husmandssteder, gadehuse og mejerier, kirker og bymotiver, møller, butikker og brugsforeninger og hvad der nu ellers faldt for. Og det var ikke kun de små og mellemstore

formater, Skryds-Peter beherskede. Den ene gavlvæg i Ulsted Forsamlingshus store sal er også udsmykket med et stort maleri af Skryds-Peter.

Stilistisk kan man følge en usvigelig udvikling i Skryds-Peters billeder, fra de tidlige, lidt usikre og anonyme billeder og tegninger, der med tiden blev mere og mere sikre i komposition, i farveholdning og i gengivelse af såvel helheder som detaljer. I de første mange år lavede Skryds-Peter skitser i blyant på stedet, og angav med små, skrevne henvisninger og notater på skitsen farvesammensætningen, vigtige detaljer o.s.v., og med tiden blev mængden af detaljer stadigt større, hvilket på sin vis imidlertid ikke havde indflydelse på Skryds-Peters grundlæggende stil eller teknik, nemlig de store, klare flader.

Skræddergaarden, Ulsted, 1921.

Skryds-Peters tidlige billeder blev udført i gouache, en i forhold til oliefarve relativt billig og meget håndterlig teknik, med farver revet i vand, og med et bindemiddel som er opløseligt i vand. Farven påføres papir eller pap. I modsætning til akvarelfarver, dækker gouachefarver altid helt billedets grund. På sin vis minder gouacheteknikken derfor om oliemaleri, men er ikke så holdbart. De meget mættede farveflader egnede sig imidlertid glimrende til Skryds-Peters malerier, såvel teknisk som med hensyn til motivet.

Der er stram orden, stil og renhed i Skryds-Peters malerier, såvel teknisk som med hensyn til motivet i sig selv. Uanset om det drejer sig om de tidlige, lidt minimalistiske gårdmalerier, eller om de senere, mere detaljemættede fremstillinger, så er der ikke noget der er overladt til tilfældighederne, for så vidt angår motivet. Således fortælles det, at Skryds-Peter på et tidspunkt var på besøg hos en gårdmand, der havde bestilt et skilderi hos maleren. Måske skulle Skryds-Peter lige undersøge et par småting, inden han lagde sidste hånd på det næsten færdige billede, eller også var hans vej blot gået forbi, og han havde kigget indenfor. Under alle omstændigheder så ytrede gårdmanden på et tidspunkt under besøget noget om, at han også skulle se at få ryddet op og fjernet den bunke skrammel og affald, der lå foran stuehuset. Det var nu ikke nødvendigt, mente Skryds-Peter, for, som han sagde: "De hår a jort." På samme måde behøvede man ikke at bekymre sig om at få huset kalket; det skulle Skryds-Peter nok sørge for var gjort, på det færdige billede, forstås. Og skulle man have ambitioner om at bo på en gård med tre skorstene, i stedet for blot to eller en enkelt, så var Skryds-Peter også mand for at ordne den sag.

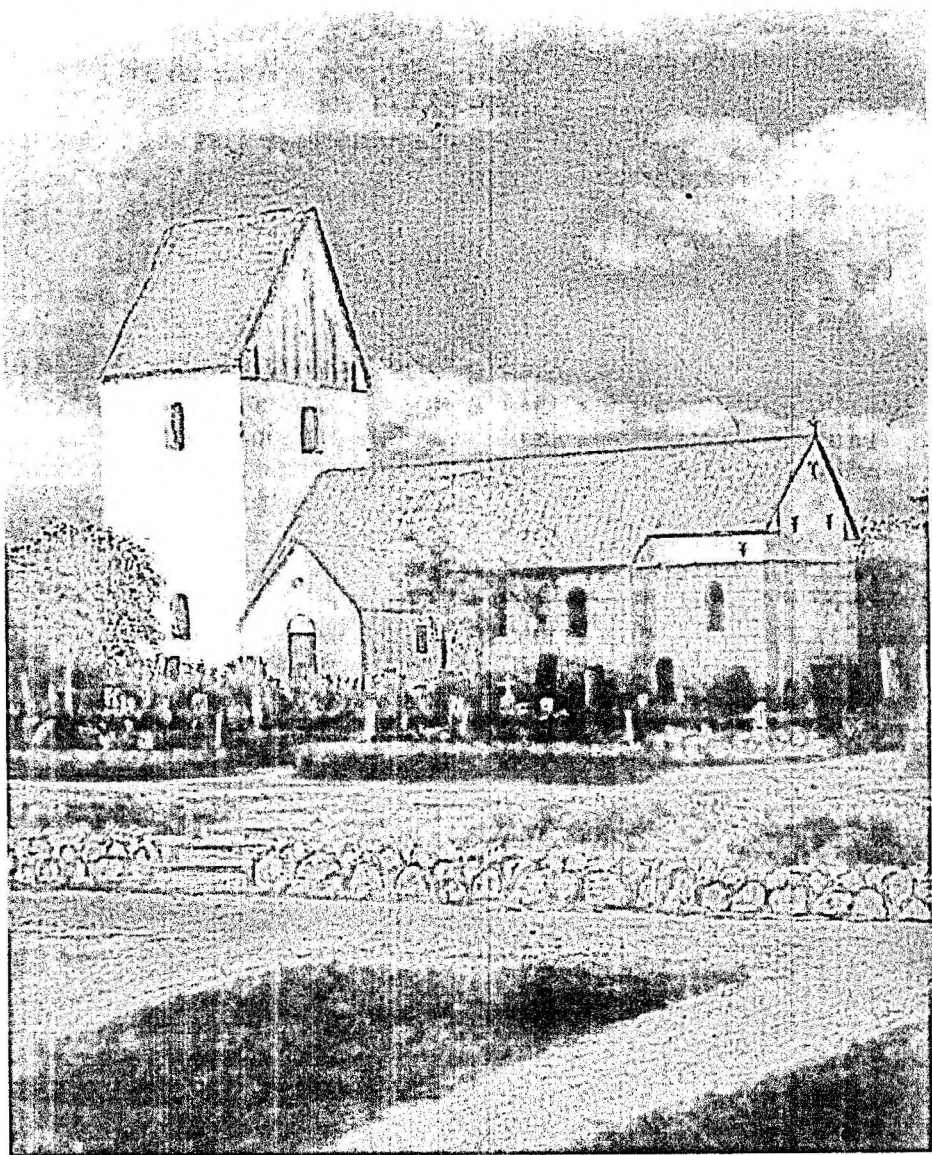
Det færdige maleri skulle naturligvis op at hænge på væggen i stadsestuen, når det var købt, leveret og betalt. Betalingen blev udregnet pr. kvadratalen; så kunne man jo selv beslutte hvor meget man ville skyde i projektet. Og til tider var det ikke tilstrækkeligt med et enkelt eksemplar af samme motiv, nemlig i de tilfælde, hvor også børnene skulle have et skilderi af den fædrene gård. Så kunne der under tiden bestilles både fem og ti eksemplarer af samme maleri, og efter som der blev betalt pr. kvadratalen, kostede det sidste billede det samme som det første, uagtet Skryds-Peter jo må have opnået en vis rutine, og dermed også kunne sætte tempoet lidt i vejret, når han skulle fremstille fem eller ti helt identiske malerier. D.v.s., skønt utroligt ens, så var de enkelte billeder i en sådan serie aldrig fuldstændigt lig hinanden. Små variationer forekom i proportioner, i detaljer, men så små, at man

skal se ganske grundigt efter for at opdage forskellene.

Som nævnt er de fleste af Skryds-Peters gårdmalerier udført i gouache, men Skryds-Peter beherskede også det finere, vanskeligere og mere omkostningskrævende oliemaleri, der både krævede dyrere farver og lærred og blændramme, i modsætning til billede akvarel- og gouachefarver, der kunne påføres papir og pap. Fra sin hjemby Ulsted har Skryds-Peter gengivet Ulsted Kirke i olie, set fra forskellige vinkler og altså i flere malerier, der ikke er kopier, men bestemt af betragtning af motivet fra forskellige sider. Også det lokale anlæg, Jyllens Dam, som blev indviet i 1934, har Skryds-Peter gengivet i olie på lærred. Imidlertid er denne teknik som nævnt så omkostningskrævende, at Skryds-Peter tilsyneladende kun har anvendt den når han fik en decideret bestilling på et oliemaleri fra pengestærke ordregivere, eller når han selv virkeligt brændte for at give et motiv den mest udsøgte behandling. Men malerier i olie på lærred hører altså til undtagelserne. Reglen var gouachemaleri, i hvert fald frem til 1930'erne. Under indtryk af den almindelige krise, og i særdeleshed under indtryk af, at selv store landbrug i 1930'erne led af pengemangel og truede med at bukke under, blev selv gouachemalerierne for dyre for landmændene. Imidlertid fandt Skryds-Peter på råd: Han begyndte i stedet at fremstille sort/hvide-billeder af gårde og huse, i tuschtegning eller med sort akvarelfarve, som jo var både billigere end gouachen og lettere at arbejde med. Og kneb det stadig med pengene kunne man jo blot bestille et mindre billede, jf. kvadratalenprincippet. Og faktisk er mange af Skryds-Peters sort/hvide-billeder slet ikke så ringe endda. Mange af dem minder om visse af 1800-tallets stik og raderinger, såvel i stil som i præcisionen i gengivelsen af detaljer. I samme periode fik Skryds-Peter i øvrigt indrettet sig så mageligt, at han ikke selv behøvede at rejse rundt i Vendsyssel for at lave skitser af motivet. Skryds-Peter allierede sig nemlig med et par Aalborgfotografer, der rejste rundt og fotograferede gårde og huse, hvorefter Skryds-Peter udførte sine billeder efter de fotografiske forlæg, så trods krisen kunne Skryds-Peter blive ved sin læst.

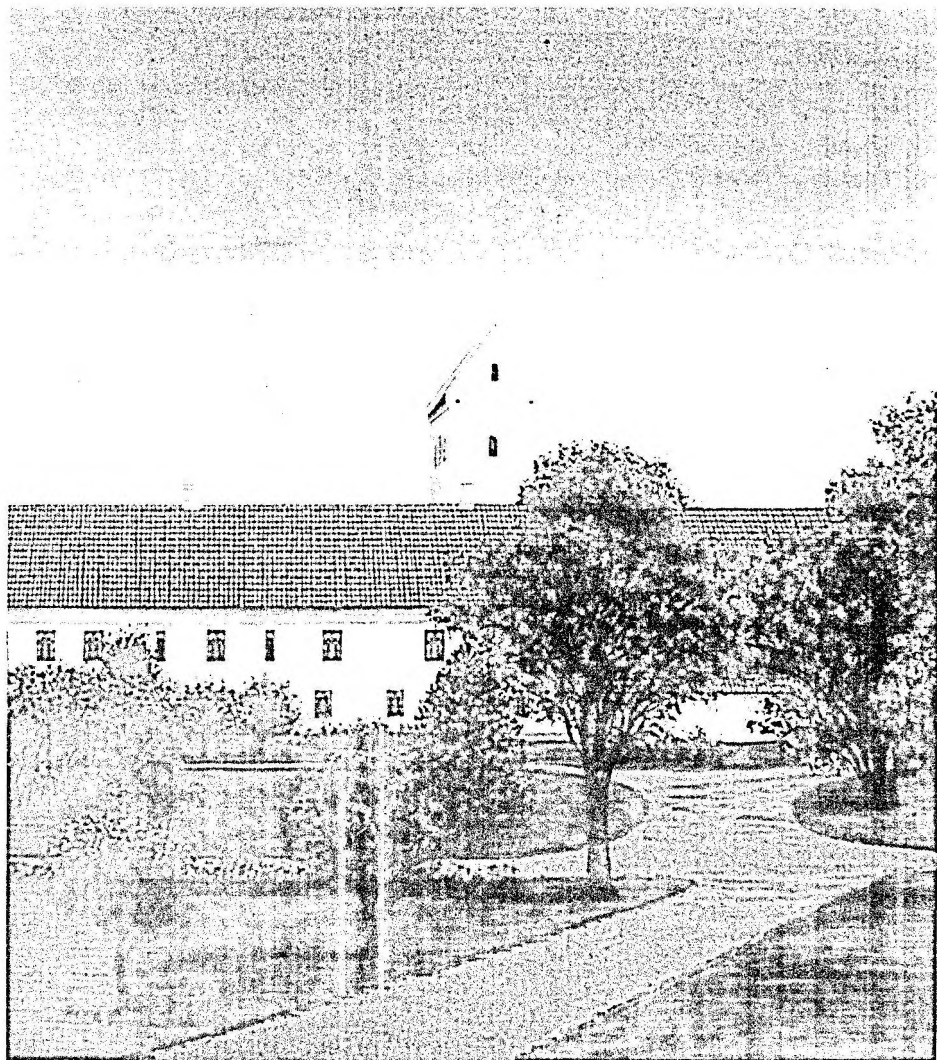
Det kunne han også, da luftfotografier af landets gårde begyndte at blive populære og udbredte, særligt gennem luftfotograf Sylvest Jensens ihærdige og højtflyvende virke. Imidlertid kunne heller ikke luftfotografierne slå gårdmalerierne af banen, idet fotografiets pris langt oversteg maleriets, og vel også fordi fotografiet, trods overblikket, savnede det personlige mærke, som tegningen

eller gouachen trods alt giver, også selv om det er fremstillet efter fotografisk forlæg, i flere eksemplarer. Et fotografi er nu engang ikke som et maleri.

Ulsted Kirke, 1947.

Så Skryds-Peter kunne blive ved med at male, til sine dages ende. Og apropos fotografiske forlæg, så udvidede Skryds-Peter sit repertoire til også at omfatte andre motiver, idet han på et tidspunkt tog fat på at male kopier efter postkort. Så havde man været udenlands, eller måske set Kronborg om styrbord og erhvervet sig et postkort på turen, så kunne man ved hjælp af Skryds-Peter tillige få et maleri af stedet.

Hals Ladegaard, u.å.

Med kopieringen af postkort kunne man mene, at Skryds-Peter havde nået det minimale niveau for billedfremstilling. Det havde han imidlertid ikke. Formatet kunne blive endnu mindre, motivet ligeså. Ud over, at Skryds-Peter som nævnt var velkommen i folkestuerne rundt omkring på gårdene fordi han var en god kortspiller og en underholdende, munter fætter, så var han også velkommen af en anden grund. Skryds-Peter kunne nemlig også tatovere. Så kunne gårdmændene få et skilderi af gården på væggen i den fine stue, og karlene kunne få et anker, moderens eller den elskedes navn tatoveret på overarmen.

Historien

På Hals Museum findes i dag et betragteligt antal billeder fra Skryds-Peters hånd, dækkende de fleste teknikker og motivkredse, Skryds-Peter arbejdede med. Endnu flere billeder af Skryds-Peter findes rundt om på gårdene og i husene, nogle stadigt pænt på væggen, andre gemt af vejen i kældre og på lofter. Stadig for museet fra tid til anden "nye" malerier og tegninger ind, efterhånden som de dukker op, ligesom mange henvender sig for lige at fortælle, at de da også har et af Skryds-Peters malerier hængende.

Nu kan man naturligvis altid diskutere kunstnerisk kvalitet, også i forbindelse med Skryds-Peters produktion, og man kan diskutere malier og tegningers dokumentariske kvalitet i forhold til fotografi. Uanset dette må man konstatere, at vi med Skryds-Peters billeder har fået bevaret fremstillinger af steder, gårde og huse rundt i Hals Kommune, som vi ikke har bevaret på fotografi, så også historisk og topografisk har Skryds-Peters billeder værdi.

Og så har de naturligvis værdi fordi de er herlige at se på. Blandt gårdmalerne hører Skryds-Peter, Peter J. Pedersen bestemt ikke til blandt de ringeste.

Billeder af Skryds-Peter i Hals Museums eje april 2003

Numrene angiver museets registreringsnummer.

- 1) 0x229. Hals Ladegaard.
- 2) 165x3. En gård.
- 3) 174x1. Tolstruphus.
- 4) 215x2 Nørreheden.
- 5) 215x3. Gravergaarden 1932.
- 6) 285x1. Skindbjergghus 1939.
- 7) 285x2. Loftbrogaard 1921.
- 8) 300x2. Ulsted Kirke.

- 9) 300x3. Rimmen Skole.
- 10) 317x19. Et byhus.
- 11) 336x3. Østergaard.
- 12) 336x4. Boelsgaard Stae.
- 13) 336x5. Møllergaarden, Stae.
- 14) 336x6. En gård.
- 15) 336x7. Thommasminde.
- 16) 336x8. Højkrog.
- 17) 336x9. Byrholtsminde.
- 18) 411x91. Et byhus med butik.
- 19) 411x92. Rimmerbo.
- 20) 411x93. Broager 1946.
- 21) 411x94. Stenhulsdal 1922.
- 22) 411x95. Møllegaarden.
- 23) 411x96. Jensminde 1949.
- 24) 429x1. Sommerlyst 1940.
- 25) 430x1. Broholt 1945.
- 26) 430x3. Et byhus.
- 27) 466x1. En gård 1918.
- 28) 466x4. Broholt 1945.
- 29) 474x1. Ellern 1944.
- 30) 506x1. En gård.
- 31) 524x1. Jyllens Dam.
- 32) 524x2. Ulsted Kirke.
- 33) 543x1. En gård.

Litteratur og materiale

Upubliceret kildemateriale, Lokalthistorisk Arkiv for Hals Kommune, Hals Museum

Jr.nr. 569. Skryds-Peter. Peter J. Pedersen, 1892-1962.

Litteratur

Bendsen, Niels: Risholm – et gårdmaleri fra før kopimaskinen. I: Vendsyssel Nu & Da. 2001. S. 42-47.

Gårde og genstande. [Udgivet i forbindelse med] En udstilling om livet på landet i Hals Kommune. Arrangeret af Hals Museum på Hals Kommunes Rådhus i Gandrup. 1997.

Johansson, Ketty: Gårdmalerne og deres billeder. I: Fra Himmerland og Kjær Herred. 1996. S. 155-164.

Nielsen, Henrik Gjøde: Blot Brudstykker II. Flere historiske strejftog i Hals Kommune. 1997.

